

Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi 1

Hafta 8

Prof. Dr. Haluk SELVİ

Haftanın Hedefi:

Osmanlı Devleti'nden toprak istekleri, Paris Barış Konferansı ve Osmanlı Devleti, Mustafa Kemal Paşa'nın İstanbul'a gelişi ve ilk faaliyetleri ile İzmir'in işgali ve bununla ilgili gelişmeler incelenecektir.

II. Osmanlı Devleti'nden Toprak İstekleri

A- Ermeni İstekleri

Ermeni milletvekili Boğos Nubar, Türkiye Ermenilerinin önderi olduğu iddiasıyla 1919 Şubatında Paris Barış Konferansı'na sunduğu bir muhtıradan Ermeniler için şu toprak isteklerinde bulunuyordu:

1. Van, Bitlis, Diyarbakır, Harput, Sivas, Erzurum ve Trabzon'dan oluşan, Türkiye'nin yedi doğu ili,
2. Güneydoğuda Maraş ve Kozan ile Osmaniye ve İskenderun limanlarıyla birlikte Adana,

Boğos Nubar'ın iddiasına göre Kilikya bölgesi, Ermenilere vaat edilmişti. Bu yüzden Ermeni gönüllüleri, Suriye'deki çarpışmalar sırasında Fransız komutası altında Osmanlılara karşı savaşmışlardı.

Ermeniler; 26 Şubat 1919'da Paris Barış Konseyi huzuruna çıkarak yukarıdaki sözü geçen sınırlar içinde bağımsız bir Ermenistan tanınmasını resmen istedikleri andan itibaren, Başkan Wilson, onların savunucusu olmuştur.

B- Yunan İstekleri

Yunan tarihçi ve devlet adamları, Yunan emperyalizminin amacı olan Megalo İdea'yı (Büyük Yunanistan İdeali) şöyle tanımlamışlardır.

“ ... Megalo İdea, tüm Yunan ırkını bir sınır içinde toplama siyasetidir. Bu aynı zamanda, Bizans İmparatorluğu'nu yeniden canlandırma demektir. Bu şartlar altında, Yunanlılar bir gün birleşecek ve Yunan Krallığı İonya'dan (Batı Anadolu) Karadeniz'e kadar uzanarak; Trakya, Anadolu'nun kıyı bölgeleri ve İstanbul'u kapsayacaktır.

Yunan basını da, Büyük Yunanistan idealini sistemli olarak destekliyor, yalnız İzmir için değil, İstanbul, hatta Karadeniz Bölgesi'nde bir Pontus Cumhuriyeti kurulması için de bir propagandaya girmiş bulunuyordu. Rumların bu gayretleri karşısında Türkler, hareketsiz kalmıyor; Pontus bölgesindeki yabancı emellerini etkisiz bırakmak, bu bölgenin Yunanistan'a ilhakına engel olmak ve Türk halkının milli haklarını Wilson Prensiplerine göre savunuyorlardı. Bu amaçla, 10 Aralık 1915'de İstikbal Gazetesini çıkarıyor ve 12 Şubat 1919'da Trabzon Muhafaza-i Hukuk-u Milliye Cemiyeti'ni kuruyorlardı. Türk kurtuluş savaşının önderi Mustafa Kemal, 1919 Mayıs'ında Samsun'a vardıktan sonra Pontus akımını Babiâli'ye şöyle bildiriyordu:

“Mütarekeden sonra bütün Rumlar her tarafta şımardığı gibi, bu havalide Pontus hükümetinin kurulması gibi bir safsata etrafında toplanmış ve bütün Rum çeteleri muntazam bir program altında hemen tamamen siyasi bir şekle dönmüştür. Sancağın, bütün Rumların çeteleriyle beraber, siyasi maksatla Samsun'daki Rum Metropolit'i Yermanos tarafından idare edilmekte olduğu kesindir.”

Mustafa Kemal'in bu raporu gerçeği yansıtıyordu. Çünkü Pontusçular, yalnız söz konusu bölgelerde çetecilikle yetinmiyor, aynı zamanda Avrupa başkentlerine gönderdikleri temsilciler aracılığıyla bir Pontus Cumhuriyeti kurulması yönündeki tezlerini tanıtmaya, taraftar kazanmaya ve Paris Barış Konferansı üzerinde etki yapmaya çalışıyorlardı.

III. Paris Barış Konferansı ve İzmir'i İşgal Kararı

Barış antlaşmalarının yapılması için 32 devletin temsilcileri Paris Konferansı'nda bir araya geldi. Konferans, 18 Ocak 1919'da açıldı. Konferansta Amerika, İngiltere, Fransa, İtalya ve Japonya etkiliydiler. Bu devletlerin dışişleri bakanlarından oluşan onlar konseyi kuruldu.

Barış Konferansı'nın İzmir'i Yunanistan'a vereceği anlaşılınca, İzmir'in Avrupa kolonisi buna itiraz da bulundu. İzmir'deki Amerikan misyonerleri ile İstanbul'daki İngiliz Yüksek Komisyon üyesi böyle bir adımın getirebileceği tehlikelere karşı aynı zamanda ayrı ayrı uyarılarda bulundular. Türkiye'de devlet memuru ya da yurttaş olan Amerikalılar, Yunan çıkarmasından çok önce, Türk yurdunun herhangi bir parçasının özellikle İzmir'in Yunanlılar tarafından işgaline karşı olduklarını açıklamışlardı. Aynı durum, Osmanlı topraklarında yaşayan İngilizler için de geçerliydi. Paris'teki Amerikan Barış Komisyonu'nun, Yakın Doğu Bölgesi başkanı şunları yazmıştı: “Yakındoğu'yu tanıyan ve bölgede çıkarları bulunan Batılıların büyük çoğunluğu İzmir'in Yunanlılara hediye edilmesine karşı idi” Başkan Wilson ile İtalyan delegasyonu anlaşamıyorlardı. Tam bu sırada

İtalyanlar geçici olarak protesto mahiyetinde Konferansı terk etmişlerdi. İngiliz Başbakanı Yunanistan'ın İzmir'i almasını istiyor, Clemanceau da bunu destekliyordu.

6 Mayıs'ta bu üç devlet adamı Yunanistan'ın, İzmir'deki Rumları koruması bahanesiyle İzmir'i derhal işgal etmesine karar verdiler. Lloyd George, İzmir Körfezine bir filo gönderilmesini ve askerlerin muhtemel bir ayaklanmada Rumları korumak üzere gemilerde hazır bekletilmesini önermişti. Wilson, askerlerin gemilerde uygun şartlarda kalamayacakları gerekçesiyle doğrudan doğruya karaya çıkarılmasının daha uygun olacağını söyledi. Lloyd George bu fikri kabul etti ve danışıklı plan uygulandı. Konu 10 ve 12 Mayıs'ta tekrar ele alındı. Bu arada İtalyan Başkanı Orlando, Konferansa dönmüştü. İzmir'in bir Yunan işgalinde zarar görmeyeceği hususunda kendisine güvence verildi. Müttefiklere göre yapılacak bu harekât, oradaki Rumların korunması için acil bir önlemdi.

Mütareke şartlarına göre İzmir'in İngiliz, Fransız ve İtalyan birliklerine teslim etmesi için Türkiye'ye bir nota verilmesi kararlaştırıldı. Yunan kuvvetleri hazır olur olmaz Kavala'dan hareket etmeleri ve İtalyan birliklerinin de bu harekâta katılmaları kararlaştırıldı. Nihayet İzmir'e Yunanlılar asker çıkardılar.

SEKİZİNCİ BÖLÜM

MUSTAFA KEMAL PAŞA VE TÜRK KURTULUŞ SAVAŞI'NIN HAZIRLIK SAFHASI

I. Mustafa Kemal Paşa'nın İstanbul'a Gelişi ve Çalışmaları

7 Kasım 1918'de Genelkurmay emrine verilen Mustafa Kemal Paşa, Adana'yı terk ederek, 13 Kasım 1918'de trenden indiği zaman, aynı gün İstanbul'a gelmiş olan düşman donanmasıyla karşılaşmıştı. Ayrıca kendisini İstanbul'a çağıran Sadrazam İzzet Paşa, birkaç gün önce istifa etmiş bulunuyordu.

Mustafa Kemal, 19 Mayıs 1918'de saraya telefon ederek padişahın kendisini kabul etmesini rica etti. Bu istek 22 Kasım'da yerine getirildi. Samimi bir hava içinde geçen konuşma sırasında padişah, daha çok kendi sıkıntıları üzerinde durmuştu. Bundan sonra Mustafa Kemal, Şişli'deki evinde arkadaşları ile toplantılar yaptı. İşte bu sırada, Anadolu'ya geçme kararı verecektir. Fakat bundan önce yapılacak işler vardı. 20. Kolordu komutanlığına tayin edilmek üzere bulunan Ali Fuat Paşa ile şunları kararlaştırmışlardı:

1. Terhis işlemi hemen durdurulacak,
2. Cephane ve silahlar düşmana teslim edilmeyecek,
3. Genç ve enerjik subayların işbaşına getirilmesi sağlanacak,
4. Milli mücadeleye taraftar idare amirlerinin değiştirilmemesine
5. Particilik mücadelesine engel olunacak ve halkın morali yükseltilecekti.

Bu kararlardan Mustafa Kemal Paşa'nın neler yapmak istediği ve Yine Ali Fuat Paşa'ya, "Kolorduya hâkim ol, etrafına güven ver, halk ile yakından temas et" şeklindeki tavsiyesinden de hangi kuvvete dayanmayı düşündüğü açıkça anlaşılıyordu. Fakat o, bu tarihlerde henüz hiç kimseye düşüncelerini tam olarak açamamıştı. Nitekim Kazım Karabekir Paşa bir konuşma sırasında ona, "Doğuda çeşitli isimler altında bir takım dernekler kurulmaya başlamıştır. Medeni dünyanın dikkatini çekmeye çalışan yurtseverlerden faydalanabiliriz." demiş ve kendisini ordunun başına geçmek üzere Anadolu'ya davet etmiştir. Fakat Kurtuluş hareketinin anahtarını Doğu Anadolu'da gören Kazım Karabekir Paşa'ya o, hiçbir şey vaat etmedi. Sadece "iyi olayım size kavuşmaya çalışırım" dedi. Yine sırdaşlardan biri olarak tanıttığı İsmail Bey'i bir gün Şişli'deki evine çağırdı ve konuşma sırasında İsmet Bey'in "Ne yapacaksınız?" sorusuna karşı sadece "Hiçbir sıfat ve yetki sahibi olmaksızın milleti uyandırarak, kurtulma çarelerini aramak için Anadolu

elverişli bir bölge, beni o bölgeye götürecek en kolay yol hangisi olabilir?” demişti. Görülüyor ki bu üç komutanla yaptığı görüşmelerde O, bazı şeyleri kendilerine anlatmak istemiş, fakat daima temkinli olmayı tercih etmişti. O, sadece kendi vereceği kararların ve alacağı önlemlerin doğruluğuna inanmış ve bu düşüncelerini hiç kimseye açıklamamıştı. Ancak yerli ve yabancılarla yaptığı konuşmalardan sonra kurtuluşun hangi yoldan gidilerek sağlanabileceğini kestirmişti. O, yoksul Türk Milleti’nin, teşkilatsız ve başsız olarak bu yola girdiğini ve kendi kendine bazı şeyler yapabildiğini görmüş, iyi bir yol gösterici arkasında bu milletin en güç işleri başarabileceğine inanmıştı. Bu yol gösterici de kendisi olabilirdi. Bu takdirde en uygun zaman ve fırsatta İstanbul’dan uzaklaşmak, basit bir tertiple Anadolu içine geçerek bir süre çalıştıktan sonra bütün Türk Milleti’ne “içinde bulunulan felaketin büyüklüğünü haber vermek” kararını aldı. Ancak böyle bir şey için durum henüz elverişli değildi. Çünkü onu sevmeyenler, özellikle basında kendisine karşı cephe almışlardı.

II. İzmir’in İşgali ve Bununla İlgili Gelişmeler

İzmir, Yunanistan ile İtalya arasında sorun olmuştu. İtilaf Devletleri bu şehri her iki tarafa da vaat etmişlerdi. İngiltere ve Fransa 18-22 Ağustos 1917’de birbirlerine notalar gönderdiler. Venizelos ise 2 Kasım 1918 tarihinde Anadolu’nun batı kısmının Yunanistan’a verilmesini istedi. Çünkü Birinci Dünya Savaşı sonlarına doğru Yunanlılar, İtilaf Devletleri tarafına geçmişlerdi. Bu hizmetlerinden dolayı da İzmir ve çevresi kendilerine vaat edilmişti. Bu sıralarda İtilaf Devletlerinin gemileri de sık sık İzmir’e geliyorlardı. Yabancı savaş gemilerinin gelişi dolayısıyla İzmir’de huzursuzluk, 1919 Mayıs başından itibaren artmaya başlamıştı.

14 Mayıs 1919’da İzmir Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti derhal bir “Redd-i İlhak” komitesi oluşturarak halkı mitinge davet etti. Ancak bu hareket, bir miting mahiyetini aşamadı ve kararını eyleme dönüştüremedi. Bununla beraber genel heyecanın yaratılmasında faydalı oldu.

15 Mayıs 1919 sabahı işgal kıtaları karaya çıkarıldı. Kent halkına karşı saygılı olunacağı konusunda verilen sözler unutuldu. Metropolit Hrisostomos’un Yunan askerlerini Türklere karşı kışkırtması çok olumsuz etki yaptı. Yürüyüşe geçen Yunan kuvvetleri ve yerli Rumlar tahriklerini sürdürdüler. “Hukuk-u Beşer” gazetesinin yazı işleri müdürü Osman Nevres (Hasan Tahsin)’in Yunan Efsun alayının bayraktarını vurmasını bahane eden Yunanlılar, pek çok Türk’ü öldürdüler. Damat Ferit Paşa durumdan habersizdi. Ancak işgal günü durumu öğrenebildi.

İzmir’in işgalinin öğrenilmesi, İstanbul’da fırtınalar kopardı. 23 Mayıs’ta Sultan Ahmet Meydanı’nda çok büyük ve etkili bir miting yapıldı.

İzmir'in işgali Türk Milleti'ni çok üzmüştü. Yüzyıllarca düşman yüzü görmemiş olan Anadolu, dün bizden ayrılmış olan Yunanlılarca işgal ediliyordu. Buna Türk Milletinin milli gururu razı olamazdı. Onun için bu acı haber, genel bir karamsarlık havası doğurdu. İstanbul gazetelerinde de İzmir hakkında ateşli yazılar yayınlanıyordu. Şairlerimiz bu karanlık günler için şiirler yazıyordu. Üniversite öğrencileri çeşitli toplantılar yaparak, İzmir'in işgalini protesto için mitingler düzenlediler. Bu mitinglerde "İzmir Türk Kalacaktır" diye hep bir ağızdan bağurdılar.

9 Mayıs 1919'da İstanbul'da Fatih Belediyesinin önünde de büyük bir miting yapılmıştır. Bu mitingde konuşmacılar, halkı coşturmuşlardır. Özellikle Halide Edip (Adivar), halkı çok heyecanlandırmıştır. Halide Edip'in halkı coşturan bu konuşması, ülke genelinde büyük yankı yapmıştır. 22 Mayıs 1919'da Kadıköy ve 23 Mayıs'ta Sultanahmet mitingleri yapılmıştır. Kısacası heyecan yurdun her tarafını kaplamıştır. Bunun üzerine ülkenin birçok yerinde mitingler yapılmıştır.